

КОНВЕРГЕНЦІЯ ВИТРАТ НА ОБОРОННИЙ КОМПЛЕКС ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

Розглянута динаміка світових витрат на оборону та військові конфлікти та їх синергія з економічним розвитком. Використано аналіз сценаріїв та економетричний аналіз для дослідження ефекту конвергенції витрат на оборонний комплекс та економічним розвитком країни.

Ключові слова: військові витрати; економічний розвиток; витрати на оборону.

На сьогодні очевидно стає теза, що військові конфлікти у своїй основі несуть економічні мотиви. Війна – це якби перша корпорація. Ще Д. Ейзенхауер у своєму «Прощальному зверненні до нації» (1960) сказав: «У наших урядових структурах ми повинні бути напоготові, запобігаючи необґрунтованому впливу (навмисне або ненавмисне) військово-промислового комплексу (ВПК). Потенціал небезпечного зростання його невиправданної влади існує і буде існувати.». У засобах масової інформації все частіше говориться про негативний вплив оборонних витрат на економічний розвиток країни та припускається за рахунок їх скорочення вирішити накопичені економічні та соціальні проблеми.

Глобалізація та фрагментація сучасного світу висувають на передній план проблеми мілітаризації міжнародних відносин, створення необхідних гарантій для встановлення довгострокового та міцного миру. І як показує світова практика, саме фінансування національної безпеки – гарантія укріплення країни, умова її стабільності та ефективності економіки.

Економіка України перебуває зараз у фазі перепуття – як в плані стратегічного партнерства, так і аспекти економічних відносин, що ставить за необхідність вироблення чітких взаємозалежностей між зовнішньоекономічною стратегією та забезпеченням внутрішнього економічного зростання. Досі для країни відкритим залишається питання – мілітаризація чи демілітаризація?

Економічна ситуація у світі та в країні гостро викликає потребу у ретельному вивченні впливу оборонних витрат на економічне зростання. Оборонні витрати – це важкий тягар для країни чи додатковий фінансовий ресурс і механізм цього самого зростання? Відповідь на це питання досі ще мало висвітлена у науковій літературі. Більшість статей з воєнно-економічної тематики присвячена лише якісному аналізу статистичної витратної бази [1-4, 5]. Хоча проблеми національної безпеки та фінансування оборонного комплексу України багато разів піднімалися у наукових виданнях спеціалістами з воєнно-економічної безпеки. Це, перш за все, роботи І.Ф. Бінька [3], А.Д. Лодзянова [4-5], В.І. Мунтіяна [1-2], В.Й. Ольшевського [4, 7], Г.М. Перепилиці [6], В.Т. Шлемка [3].

Метою цієї статті є спроба економіко-математичного аналізу конвергенції оборонних витрат та показників економічного зростання, зокрема в Україні.

Як свідчить світова статистика, на початок третього тисячоліття на планеті нараховується майже 200 армій загальною чисельністю близько 24-25 млн чол., що складає 0,4% світового населення [8]. На жаль, світ постійно „здригається” від війн та озброєних конфліктів, терористичних актів. Держави витрачають мільярди доларів на їх превенціювання, розв’язання та примирення. Досвід найрозвинутішої країни світу – США - свідчить -“...Витрати на війну є значно меншими, ніж ціна бездіяльності...” (Дж. Буш). Підтвердженням такої тези є законопроект, схвалений комітетом у справах збройних сил палати представників США, який передбачає оборонні витрати США в 2013 фінансовому році в розмірі 642 млрд. дол. США. Це приблизно на 1,5 млрд. дол. США більше, ніж у 2012 році, і на 3,6 млрд. більше, ніж просить адміністрація Обама.

Так, в 2001 році Лондонський міжнародний інститут стратегічних досліджень (IISS – International Institute for Strategic Studies) в щорічному виданні „The Military Balance 2001/2002” [9] опублікував дані о фінансових витратах війн у ХХ ст. (табл.1).

Таблиця 1

Витрати на деякі війни та військові конфлікти у ХХ ст. Джерело даних: [9]

Назва війни (конфлікту)	Роки	Країни-учасники	Витрати, млрд дол США
I Світова війна	1914-1918	Росія, Великобританія, Німеччина, США, Туреччина, Італія, Франція, Бельгія, Австрія	4500
II Світова війна	1939-1945	Франція, Німеччина, Італія, Японія, Великобританія, США, СРСР	13000
Війна у Кореї	1950-1953	США	340
Суецька криза	1956	Франція, Великобританія	13
Війна у В'єтнамі	1966-1975	США	720
Війна у Афганістані	1979-1989	СРСР	116
Ірано-іракська війна	1980-1988	Іран, Ірак	150
Конфлікт в Кашмірі	1989-2002	Індія, Пакистан	22
Війна в зоні Перської затоки	1990-1991	Ірак, США, Великобританія, Франція	102
Конфлікт між Перу та Еквадором	1995-1998	Еквадор, Перу	2

Війна у Центральній Африці	1998-	Ангола, Бурунді, Чад, Конго, Намібія, Руанда, Судан, Уганда, Зімбабве	2
Балканські конфлікти	1997	Албанія	0,038
	1992-1995	Боснія та Герцеговина	3,3
	1991-1995	Хорватія	7,1
	1998-1999	Югославія (Косово)	0,5
Внутрішній конфлікт в Грузії	1990-1996	Грузія	0,8
Чеченська війна	1994-1996	Росія, Чечня	3,8

Як видно з таблиці 1, військові конфлікти вимагають значного фінансування. Це можна пояснити зростанням якісного, звідси вартісного, рівня військової техніки, появою дуже наукомісткої оборонної продукції.

Не виходить з наміченої тенденції і XXI століття, так, витрати на війну в Малі за 12 днів військових дій коштували уряду Франції 30 млн євро. Війни стають все дорожче і дорожче [15]. Може коли-небудь вони стануть невідганими?

Дослідницька служба конгресу США порівняла вартість військових дій, які вела американська армія після теракту 11 вересня, з іншими війнами в американській історії (джерело <http://www.vedomosti.ru/>). Як випливає з опублікованого цією службою дослідження, вартість початих президентом США Джорджем Бушем воєн склала в цінах 2011 фінансового року - \$ 1147 млрд., в тому числі \$ 321 млрд. - в Афганістані та \$ 784 млрд. - в Іраку. При цьому сума військових витрат США у Другій світовій війні була – \$ 4104 млрд. Інші великі американські війни сильно відстають від видатків по «звільненню» Іраку та війні з талібами в Афганістані: у В'єтнамі США витратили \$ 720 млрд., у Кореї - \$ 340 млрд., а в Першій світовій війні - \$ 334 млрд. Витрати уряду США в Іраку і Афганістані по лінії інших відомств, наприклад, держдепартаменту, в цю суму не увійшли, як і витрати на внутрішню безпеку і спецслужби США, які також борються з «Аль-Каїдою». Загальний військовий бюджет США в середньому в 3,5 рази більше щорічних витрат на війну в Іраку і Афганістані.

Водночас країни світу не забувають про власну воєнну безпеку, як важливу складову національної безпеки, виділяючи на неї значні фінансові ресурси (табл.2) [8, 10-11].

Таблиця 2

Військові витрати країн у 1995-2011 рр. (млрд. дол. США)

Джерело даних: <http://www.nato.int/>; <http://milexdata.sipri.org>

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2008	2010	2011
Австралія	8,236	8,403	8,625	7,682	7,775	6,952	6,864	6,903	7,103	21,341	23,221	22,955
Австрія	1,523	1,703	1,768	1,796	1,696	1,609	1,701	1,756	1,761	3,467	3,513	3,305
Бельгія	3,69	3,741	3,769	3,737	3,442	3,335	4,101	3,414	3,452	6,296	5,245	5,541
Великобританія	36,334	41,00	35,736	38,093	36,368	33,894	41,582	41,822	43,516	68,108	60,329	63,567
Греція	3,51	4,896	5,552	5,951	5,206	5,457	6,118	6,117	6,309	10,102	7,911	6,425
Данія	2,62	2,781	2,805	2,903	2,661	2,401	3,152	3,21	3,31	4,788	4,504	4,518
Іспанія	7,36	7,56	7,671	7,552	7,263	7,85	8,28	8,204	8,751	18,685	14,743	13,984
Італія	19,672	21,696	22,724	23,943	22,046	23,787	23,861	24,065	24,421	33,150	28,656	30,223
Канада	8,35	8,06	7,801	7,677	8,395	7,456	8,83	8,58	9,02	19,775	21,292	23,685
Китай	33,896	35,236	36,551	38,191	39,889	41,167	42,836	44,3906	46,352	96,633	121,064	129,272
Литва	0,089	0,098	0,135	0,139	0,107	0,195	0,183	0,199	0,200	0,531	0,326	0,351
Німеччина	35,381	34,002	33,217	33,802	31,182	28,229	30,966	31,277	30,928	48,082	46,255	48,140
Польща	2,789	3,006	3,073	3,491	3,222	3,191	3,2655	3,274	3,567	8,165	8,502	8,908
Росія	63,4	59,5	64,00	57,107	56,8	58,81	59,14	61,06	63,56	56,892	58,644	64,123
США	278,856	276,324	279,702	292,147	294,695	301,697	312,743	350,857	383,720	729,544	785,831	731,879
Туреччина	1,185	4,523	7,792	8,955	9,717	10,609	35,376	55,632	71,260	14,410	14,134	14,479
Угорщина	0,423	0,568	0,666	0,673	0,768	0,777	0,796	0,883	0,984	1,899	1,351	1,378
Україна	0,67	0,669	0,933	0,578	0,376	0,423	0,504	0,607	0,68	0,4048	0,371	0,375
Франція	40,533	41,235	41,523	40,834	37,811	34,292	37,468	37,777	40,212	66,454	51,967	53,444
Чехія	0,401	0,503	0,987	1,178	1,155	1,133	1,358	1,453	1,577	3,090	2,660	2,448

Як видно з таблиці, Україна за ці роки має стабільно невисокий рівень військових витрат. Чітко демонструється синергія між економічним розвитком і витратами на національну безпеку, зокрема військовою безпекою, – кризові роки для світової економіки відзначилися падінням і в показниках оборонних витрат, особливо це чітко видно для Греції.

Найважливішим показником воєнно-економічної безпеки країни є рівень витрат на національну оборону у відсотках до ВВП, наглядними показниками є також витрати на оборону на 1 мешканця та на утримання 1 військово-службовця.

Нормою асигнувань на оборону в країнах НАТО є 2,2 – 2,5% від ВВП, середня по світу ставка військових витрат до ВВП тримається на рівні 2%. Військовий бюджет у 2011 році складав: у Франції – 1,9% ВВП, Великобританії - 2,6%, Італії - 1,4%, Німеччині - 1,4%, Китаї – 2,1%, США – 4,8% , у Росії – майже 4% [8, 10-11, 12], що в абсолютних цифрах означає в середньому - не менш 15 000 дол. США на військовослужбовця на рік. За рахунок оборонного бюджету в країнах НАТО сплачуються пенсії військовим та проводиться підготовка резервистів.

В Україні відсоток витрат на оборону від ВВП стабільно менший (1998р. – 1,4%, 1999р. – 1,2%, 2000 – 1,3%, лише у 2008 – 2,7%) [5]. Для порівняння Польща витрачає на свою армію 10 млрд дол США на рік, що в п'ять разів більше, ніж фінансування українського оборонного відомства (максимум – 2 млрд дол США). Витрати на оборону в Україні навіть менші, ніж у Румунії, яка витратила на національну оборону 2,11 млрд дол США при чисельності армії всього 73 тис осіб, що майже втричі менший за українську.

Таблиця 3

**Оборонні витрати України в 1992-2012 рр.
Джерело даних: Державний бюджет України за відповідні роки**

Рік	Оборонні витрати в поточних цінах (в 1992-1994 в млрд крб., з 1995 в млн грн.)	Оборонні витрати, % від ВВП
1992	108,7	2,1
1993	2765,7	1,9
1994	23355,7	1,9
1995	1032,5	1,9
1996	1226,6	1,5
1997	1738,9	1,9
1998	1418,6	1,4
1999	1557,9	1,2
2000	2297	1,3
2002	3291,6	1,6
2003	4280	1,78
2004	4920	1,7
2011	13688,8	2,5
2012	16387,5	2,85

Як показано в таблиці 3, за період з 1992 р. спостерігається спадаючий тренд для показника оборонних витрат як відсоток від ВВП – з 2,1% до 1,2% у 1999р. і потім повільне зростання на початку XXI ст. Крім того, реальне забезпечення фінансування необхідних потреб Збройних сил України (ЗСУ) забезпечується на рівні менше 50-60%.

22 жовтня 2003 року було ухвалено нову Концепцію національної безпеки, в якій чітко визначено курс на євроатлантичну інтеграцію і приєднання до НАТО. Так, основи державної політики фінансування оборонної сфери були закладені Законом України “Про оборону України”, який був прийнятий Верховною Радою 6 грудня 1991 року. Законом проголошувалося, що “...фінансування потреб національної оборони держави здійснюється виключно за рахунок Державного бюджету України..., ...обсяги фінансування оборони визначалися на рівні ...не менш ніж трьох відсотків від запланованого обсягу ВВП...”. Нова редакція Закону України “Про оборону України” 2000 року залишила незмінною вимогу фінансування оборони у **3 % від ВВП**. На 2004 рік передбачалось виділити на потреби оборони і міноборони в розмірі 1,57% від ВВП із доведенням цього показника до 2,48% від ВВП у 2010 р. (згідно з даними <http://www.korrespondent.net>). Однак, ця вимога постійно не виконується. Якщо у 90-ті рр. це пояснювалося фінансовою кризою, потребами на вихід з неї, то останні роки недофінансування ЗСУ пояснювалося потребою у значному і рішучому скороченні чисельності ЗСУ.

В цьому аспекті, увагу привертають такі статті витрат Держбюджету-2012, як фінансування деяких силових структур, яке було значно посилене порівняно з 2011 р. Так, у 2012 р. було закладено збільшити видатки на силові структури (Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство оборони України, Служба безпеки України) — на 3,5 млрд. грн. (12%) до 34,1 млрд грн. порівняно з 2011 р. Фінансування оборонних потреб провідних країн світу протягом останніх років має стійку тенденцію до скорочення. У Державному бюджеті України на 2013 рік видатки для Міністерства оборони збільшено із загального фонду порівняно з 2012 роком на 163,0 млн. грн. і передбачено у загальній сумі 15 315,1 млн. грн. (*загальний фонд – 14 334,0 млн. грн., спеціальний фонд – 981,1 млн. гривень*). При цьому видатки із загального фонду для міноборони передбачено на рівні прогнозних показників видатків на 2013 рік у відповідності з постановою Уряду від 07.07.2010 № 568. У загальній сумі видатків міноборони на 2013 рік передбачено видатки на подальше реформування і розвиток Збройних Сил, зокрема, на:

- заробітну плату працівників та грошове забезпечення військовослужбовців Збройних Сил (з нарахуваннями) – 9 720,8 млн. грн., що більше порівняно з попереднім роком;
- створення, закупівлю і модернізацію озброєння і військової техніки Збройних Сил, зокрема, створення та будівництва військово-транспортного літака Ан-70, проектування та будівництва головного корабля класу «корвет», створення виробу «Сапсан» – 919,0 млн. грн. (*загальний фонд – 913,6 млн. грн., спеціальний фонд – 5,4 млн. грн.*). Це у 2,3 рази більше порівняно з фактом 2011 року.

- утилізацію боєприпасів та забезпечення живучості та вибухопожежобезпеки арсеналів, баз і складів Збройних Сил – 246,1 млн. грн. (загальний фонд – 195,0 млн. грн., спеціальний фонд – 51,1 млн. грн.). Це у 1,5 рази більше порівняно з фактом 2011 року.

Зазначений ресурс з одночасним проведенням розпочатих у поточному році заходів з реформування армії та скорочення чисельності особового складу Збройних Сил дозволить поліпшити фінансове забезпечення Збройних Сил та підготовку військ (джерело даних <http://www.minfin.gov.ua>).

І це при тому, що класичний військовий бюджет країни НАТО, як правило, складається з трьох частин: витрати на особовий склад (45%), операційні витрати (25%) та придбання нових зразків озброєння та техніки (не менше 30%) (джерело <http://www.nato.int>).

Оборонний бюджет України на 2013 рік хоча і збільшено у порівнянні з 2012 роком, однак при цьому слід враховувати серію обставин:

1) значна частина коштів повернеться до бюджету відповідно до закону "Про податок з доходів фізичних осіб";
2) у Державному бюджеті України на 2013 рік передбачено можливість зарахування вартості робіт з утилізації боєприпасів, проведених за рахунок власних коштів суб'єктів господарювання - виконавців таких робіт, до спеціального фонду державного бюджету та спрямування такої вартості на утилізацію звичайних видів боєприпасів, непридатних для подальшого використання і зберігання.

Отже, проект бюджету порушує умову рівня оборонних витрат не менше 3% від запланованого обсягу ВВП.

Особливо складна ситуація має місце з фінансуванням оборонних НДДКР. У розвинутих країнах на проведення НДДКР, пов'язаних з розробкою і виробництвом ОВТ, в середньому витрачається від 10 до 15 % оборонного бюджету. В Україні на ці цілі виділяється близько 2 % від оборонного бюджету [5].

Розвиток послуг оборони в Україні має ті ж проблеми, що і розвиток неринкових послуг взагалі:

- різке скорочення бюджетного фінансування;
- застарілість технічного оснащення;
- значне відставання від розвинутих європейських країн;
- руйнування людського та науково-технічного оборонного потенціалу;
- відсутність чіткої, обґрунтованої для різних сценаріїв розвитку внутрішнього і зовнішнього середовища, довгострокової стратегії;
- різновекторна орієнтація розвитку армії (проголошений у 2002 р. курс на вступ України до НАТО) та ОПК (фактична реінтеграція українського та російського ОПК за домінуючої ролі останнього).

Зрозумілим є те, що оборонні витрати цілковито залежать не тільки від потреб ЗСУ, але й від можливостей держави, її економічного зростання. Спробуємо розрахувати можливі витрати на оборону в Україні до 2020 р. залежно від:

◆ **сценаріїв розвитку економіки:**

Сценарій №1 - помірно оптимістичний з темпами зростання ВВП у 2013-2020 рр. 4,8% до 5,4%, після 2020 р. – 6%,

Сценарій №2 - найсприятливіший з темпами зростання ВВП у 2013 р. – 9,5%, після 2013 р. – 10%, як передбачено у [13];

Сценарій №3 - несприятливий, песимістичний, з темпами зростання ВВП у 2013 рр. – 4,2-4,8%, після 2013р. до кінця періоду – 3%);

◆ **рівня витрат на оборону:**

Горизонт 1 – 1,6% ВВП – за тенденцією,

Горизонт 2 – 3% ВВП – відповідно до Закону «Про оборону України»,

Горизонт 3 – 10% ВВП – максимальний, на зразок Китаю або за дуже несприятливих зовнішніх умов.

◆ **пропорцій витрат військового бюджету, наближених до світових стандартів (НАТО):**

* на утримання особового складу - 45%,

* 25% – на закупівлю нових зразків зброї та дослідження,

* не менше 30% – на поточні матеріальні витрати армії.

За такими сценаріями аналітично визначимо **можливий рівень витрат на оборону з макроекономічних позицій** (граничні обсяги витрат), місце послуг оборони у економічній системі (табл.4).

Таблиця 4

Граничні значення обсягів ВВП України за різних сценаріїв розвитку
Джерело даних: авторські розрахунки (показники інфляції через високий ступінь невизначеності не враховувалися)

Роки	Темпи зростання ВВП, % до поперед. року		
	Сценарій 1	Сценарій 2	Сценарій 3
2015	5,0	10,0	3,0
2020	6,0	10,0	3,0

Таблиця 5

Орієнтовні обсяги витрат на оборону за різних сценаріїв розвитку економіки України та рівнів фінансування оборони, млрд. дол. США
Джерело даних: авторські розрахунки [14]

	Сценарій №1		Сценарій №2		Сценарій №3	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Горизонт 1	1,349	1,754	2,051	3,077	1,118	1,286
Горизонт 2	2,529	3,288	3,846	5,769	2,096	2,410
Горизонт 3	8,431	10,961	12,820	19,230	6,987	8,035

Як продемонстровано у таблиці 5, у випадку реалізації сценарію №1 розвитку економіки України (далеко не найгіршого) та базового рівня витрат на оборону (1,6% ВВП), оборонний бюджет у 2015-2020 рр. зменшиться, і відставання України в оборонній сфері буде поглиблюватися, оскільки є велике стартове (2000-2001рр.) відставання нашої країни і за рівнем ВВП, і за рівнем оборонних витрат на душу населення. За реалізації найоптимістичнішого сценарію при 10% оборонних витрат у ВВП витрати на ЗСУ у 2020 році досягнуть позначки 19,230 млрд. дол. США, що при чисельності 200 тис. чол. буде складати 96150 дол. США на 1 військовослужбовця.

В засобах масової інформації все частіше говориться про негативний вплив оборонних витрат на економічний розвиток країни та припускається за рахунок їх скорочення вирішити накопичені економічні та соціальні проблеми.

Однак, за оцінками експертів, ОПК є одним з основних резервів, що дозволяє у взаємодії з іншими секторами економіки розраховувати на збереження країною статусу індустріально незалежної держави. Він є складовою частиною військового потенціалу країни та промисловою основою національної безпеки держави. Оборонні витрати реалізуються і впливають на економічний розвиток держави через розвиток ОПК, який виробляє озброєння, військову техніку, послуги національної оборони та іншу оборонну продукцію. Саме в ОПК народжуються високі технології, ноу-хау, які потім можуть застосовуватися й у цивільних галузях економіки.

ОПК визначає та забезпечує НТП; вирішує задачі по імпортозаміщенню та оновленню на новій технологічній основі таких галузей економіки, як паливно-енергетичний та агропромисловий комплекси, транспорт, зв'язок, медицина; розширює експортні можливості держави.

Зміна структури військового бюджету, крім завдань модернізації армії, диктується також потребами експорту. В умовах зниження внутрішніх потреб в озброєнні необхідно, щоб 60-70% загального виробництва зброї в Україні експортувалося, інакше рівень витрат унеможливить саме виробництво. З іншого боку, експорт є малоймовірний, якщо новітнє озброєння, що пропонується («Зубри», Т-84, АН-70, «Вепрь» та ін.), не використовується у самій Україні. Потенціал експорту старих видів озброєнь практично вичерпано, нині розвинуті країни зброї не купують, бідні – задовольняються «секонд хендом», ті, що розвиваються, – лише технологією, разом із першою партією зброї [15-16].

Замість того, щоб отримати додатковий фінансовий ресурс від використання надлишку потенціалу, зосередженого у Збройних Силах, держава несе додатковий тягар від експлуатації зайвої техніки, озброєння, інфраструктури, ліквідність яких за ці роки безжалісно з'їдає фізичне та моральне старіння, величезні затрати на утилізацію та зменшення вибухово-пожежної небезпеки баз, складів, арсеналів. Усе це призвело до того, що потенціал безпеки ми перетворили на потенціал небезпеки.

Зазначимо, що для підтвердження статистичних висновків необхідним є більш серйозні розрахунки – необхідно підвести під теоретичні гіпотези економіко-математичний базис. Застосування математичних методів є важливою умовою для комплексності аналізу економічних процесів сьогодення, що забезпечує високі вимоги до обґрунтованості, дієвості і реалістичності прогнозів моделі економічних процесів в Україні. Це, в свою чергу, дає можливість позбавитися випадкових однобоких висновків і підвищує надійність та обґрунтованість кінцевих результатів статистичного аналізу.

Економетричний аналіз панельних даних у середовищі Eviews (побудова регресійної моделі з фіксованими ефектами) показав, що в межах розглянутої комплексної моделі розвитку економіки військові витрати спричиняють вплив на наступні макроекономічні показники (зростання військових витрат на 1 млрд. дол.):

- Рівень ВВП (+125910,9 млн. грн.)
- Темпи росту ВВП (+1,8%)
- Темпи зростання виробництва (+3,4%)
- Кінцеве споживання (+70307,46 млн. грн.)
- Прямі іноземні інвестиції (+1923,65 млн. дол.)
- Рівень безробіття (-506,3 тис. чол.)

Економетричний аналіз надав нам можливість сформувати ґрунтовну основу дослідження, формалізувати за допомогою економетричних моделей конвергенцію витрат на оборону з показниками соціально-економічного розвитку, і, відповідно, підвести під теоретичні гіпотези емпіричний базис. Отримана економетрична модель при наступному розвитку може бути використана як інструмент аналізу економічних явищ у взаємозв'язку з оборонними витратами, а також як інструмент прогнозування.

Проведений макроекономічний аналіз довгострокових перспектив фінансування оборонних витрат в Україні дає можливість зробити деякі висновки, а саме:

1. При фінансуванні ЗСУ (при обґрунтуванні частки оборонних витрат у ВВП) необхідно враховувати не тільки витратний бік, але й зворотній вплив ЗСУ на науково-технічний рівень та конкурентоспроможність країни, експорт високотехнологічної продукції, ринок праці, геополітичне та гео економічне становище [17].

2. Фінансування оборони в Україні і надалі суттєво відрізнятиметься від потреб, бо вимагає, за різними оцінками експертів, від 3,2-3,4 млрд. дол. США на рік. Вступ до НАТО дав би можливість підняти рівень безпеки і дещо зменшити витрати за рахунок спеціалізації, але також потребує суттєвого збільшення оборонного бюджету.

3. У контексті вимог до послуг оборони з боку суспільства, економіки та зовнішнього середовища, насамперед, слід враховувати конкурентоспроможність країни у зовнішньому середовищі (неконкурентоздатна оборона рівнозначна її відсутності) [15, 18].

4. Взаємозв'язок між витратами на оборону та економічним розвитком держави обумовлює необхідність дотримуватися порогових значень витрат на національну оборону у 2-х аспектах: чисто оборонному аспекті (3%) [5] й економічному аспекті. Критична межа оборонних витрат, яка негативно впливає на національну економіку, становить 6% [2]. Тому припустимий ступінь воєнно-економічної напруги держави для мирного часу, виходячи з практики розвинутих країн, не повинен перевищувати 4-5% ВВП.

5. Обсяги оборонних витрат, визначені на основі комплексного воєнно-економічного аналізу, що враховує інтереси як оборони, так і економіки в цілому, здатні спричинити позитивний вплив на темпи економічного розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Мунтіян, В.І. Економічна безпека України: [монографія] / В.І. Мунтіян. – К.: КВІЛ, – 1999. - С.135-136.
2. Мунтіян, В. Фінансування Збройних Сил України: проблеми та перспективи / В.І. Мунтіян // Дзеркало тижня. – 2002. - №34 (409).- С.3.
3. Шлемко, В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: [монографія] /В.Т. Шлемко, І.Ф. Білько. – К.: НІСД, 1997. - 144 с.
4. Лодзянов, А.Д. Інноваційні підходи до розвитку науково-технічної діяльності в інтересах оборони держави / А.Д. Лодзянов, В.Й. Ольшевський // Проблеми науки. – 2002. - №7. – С.11.
5. Лодзянов, А.Д. Воєнно-економічна безпека в умовах реформування оборонної сфери України: системний підхід до визначення критеріїв і показників / А.Д. Лодзянов, Г.Т. Сніжко // Стратегічна панорама. – 2004. - №1. – С.65-72.
6. Перепелиця, Г. М. Воєнно-політичний конфлікт: методологія дослідження та врегулювання: Автореф. дис. д-ра політ. наук: 23.00.02 / Інст. держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України. - К., 1996. – 38 с.
7. Гончарук, М.Г. Воєнно-стратегічні та воєнно-економічні аспекти простору воєнних дій / М.Г. Гончарук, В.Й. Ольшевський // Труды академії - 1999. – №16. –С. 9-18.
8. Военные расходы стран мира [Справочные данные] // Зарубежное военное обозрение. – 2002. – № 6. – С.15-20.
9. Расходы на некоторые интернациональные и внутренние войны (вооружённые конфликты) [Справочные данные] // Зарубежное военное обозрение. – 2002. – № 7. – С.17-18.
10. Военные расходы стран мира // Зарубежное военное обозрение.- 2001.- №3.- С. 13-18.
11. „Ministry of Defence of France. Facts and Figures 2002” // Creation DICOd - 2002 – 18 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.thalesgroup.com/Group/About_us/Facts_and_Figures/.
12. Коровников, А.В. Военный бюджет России: реальность и перспективы / А.В. Коровников, А.В. Пикулик // Военно-экономический вестник. – 2003. – №3. – С.15-22.
13. Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2003 році». – К.: ІВЦ Держкомстат, 2004. - 158 с.
14. Черняк, О.І. Взаємовплив оборонних витрат та економічного розвитку України / О.І. Черняк, Г.О. Черноус, Г.О. Харламова // Стратегічна панорама. – 2004. – №3. – С.150-156.
15. Требін, М. Армія наступного сторіччя. Можлива модель для України / М. Требін // Людина і політика. – 2000. - №2 – С. 39-44.
16. Писанська, В. Мільярди на війну / В. Писанська // Голос України. – 2002. – 4 червня. – С.7.
17. Бадрак, В. Збройовий бізнес – це забезпечення умов для розвитку науки і технологій (Інтерв'ю з В. Малевим) / В. Бадрак // Дзеркало тижня. – 2001. – 8 березня. – С. 4.
18. Семеніхін, І.М. Фінансове забезпечення збройних сил в умовах трансформації економіки України: Автореф. дис.... канд. екон. наук. — К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. — С. 12.

Надійшла до редколегії 12.02.13

А.И. Черняк, д-р экон. наук, проф.,
А.А. Харламова, канд. экон. наук, доц.,
КНУ имени Тараса Шевченко

КОНВЕРГЕНЦИЯ РАСХОДОВ НА ОБОРОННЫЙ КОМПЛЕКС И ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ СТРАНЫ

Рассмотренная динамика мировых расходов на оборону и военные конфликты и их синергия с экономическим развитием. Использован анализ сценариев и эконометрический анализ для исследования эффекта конвергенции расходов на оборонный комплекс и экономическим развитием страны.

Ключевые слова. Военные расходы, экономическое развитие, расходы на оборону.

O.I. Cherniak, Doctor, Professor,
G.O. Kharlamova, PhD, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv

CONVERGENCE OF THE COSTS FOR THE DEFENSE INDUSTRY AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

Dynamics of global defense and military conflicts spending and their synergies with economic development was examined. Scenario analysis and econometric analysis to investigate the effect of convergence of the cost of the defense complex and the economic development of the country was implemented.

Keywords: military spending; economic development; defense spending.